

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ЕКСПОРТООРІЄНОВАНИМ ПОРТФЕЛЕМ ПРОДУКТОВИХ ІННОВАЦІЙ

С.І. Колосок, аспірант

Сумський державний університет, м. Суми

У статті досліджене поняття "механізм управління". Наведено структуру та складові елементи організаційно-економічного механізму управління експортоорієнтованим портфелем продуктивних інновацій.

Ключові слова: механізм, механізм управління, експортоорієнтований портфель продуктивних інновацій, організаційно-економічний механізм управління портфелем продуктивних інновацій.

В статье исследовано понятие "механизм управления". Представлены структура и составляющие элементы организационно-экономического механизма управления экспортоориентированным портфелем продуктивных инноваций.

Ключевые слова: механизм, механизм управления, экспортоориентированный портфель продуктивных инноваций, организационно-экономический механизм управления экспортоориентированным портфелем продуктивных инноваций.

ВСТУП

Для будь-якого підприємства дуже важливим питанням залишається організаційно-економічне управління новими продуктами. Оскільки вкладання коштів в інновації є дуже ризикованим процесом (особливо – при спрямуванні на закордонні ринки), а ресурси підприємства обмежені, механізм, що забезпечує підвищення ефективності такого управління є актуальним. Сучасний стан розвитку експортної активності промисловості Україні потребує практичних напрацювань у сфері створення та застосування інновацій, механізмів їх ефективного фінансування та просування, виконання функцій управління на мікро- та макрорівнях. Управління ж експортоорієнтованим портфелем продуктивних інновацій обумовлює формування та використання таких механізмів управління, які б забезпечували бажаний рівень дохідності, ліквідності та ризику продуктового портфеля підприємства шляхом оптимального поєднання доданих для комерціалізації продуктивних інновацій.

Господарчий механізм, механізм управління економікою, її сферами, галузями розроблювався та вивчався багатьма вченими, які внесли значний доробок у формування цієї категорії. Загальне визначення та типологію економічних механізмів пропонує А. Кульман [6]; вивчення сутності господарського механізму наводять Л.И. Абалкін [1], Ю.М. Осипов [8], М.І. Долішній [10]; питання організаційно-економічних механізмів розглядаються І.І. Грузновим [4], О.В. Мілінчуком [7] та ін.

Незважаючи на поширеність та тривале використання цієї категорії, без достатньої уваги залишаються проблема організаційно-економічного забезпечення управління прикладними аспектами діяльності промислових підприємств, зокрема експортоорієнтованим портфелем продуктивних інновацій, що й зумовило необхідність цих досліджень.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою роботи є дослідження організаційно-економічного механізму управління експортоорієнтованим портфелем під час впровадження інновацій. Досягненню зазначеної цілі сприяє розв'язання таких завдань: розкриття суті та основних структурних елементів організаційно-економічного механізму управління; вивчення функцій, принципів,

методів, суб'єктів та об'єктів управління експортоорієнтованим портфелем продуктивних інновацій; виділення основних процесів управління продуктивним портфелем.

РЕЗУЛЬТАТИ

Розглядаючи питання формування портфеля, інвестор повинен визначитися з параметрами, якими він буде керуватися в подальшому, а саме:

- типом продуктового портфеля;
- стратегічними цілями портфеля (та ступенем їх відповідності стратегічним цілям підприємства);
- прийнятним поєднанням ризику, дохідності та ліквідності портфеля і, відповідно, - часткою продуктів, що забезпечують оптимум портфеля;
- обмеженнями та можливостями зі створення та функціонування портфеля;
- початковим складом портфеля;
- організаційно-економічним механізмом управління портфелем.

Дуже важливим аспектом забезпечення фінансової та організаційної ефективності експортоорієнтованого портфеля продуктивних інновацій* залишається організаційно-економічний механізм його управління.

У зв'язку з тим, що витрати та результати портфеля залежать від характеру взаємодії між учасниками портфеля, інформація про портфель повинна містити й опис основних елементів організаційно-економічного механізму його управління.

Економічна сутність організаційно-економічного механізму попередньо розкривається визначенням понять "механізм", "механізм управління", "економічний механізм управління", "організаційний механізм управління".

Внутрішня будова, організація, система, принципово зрозуміла для людини, є механізмом [16]. Створені ж людьми системи (економічні, організаційні, інформаційні) спрямовують управлінський вплив на забезпечення визначених показників діяльності керованих об'єктів [14].

Тобто *механізм* (у перекладі з грец. "знаряддя, пристрій") – "система, що визначає порядок якого-небудь процесу, діяльності, будь-яких явищ" [13, с.355].

В економічній літературі досить часто термін "механізм управління" ототожнюється з таким терміном як "методи управління", що, на нашу думку, не є доцільним.

Механізм управління є системою елементів (цілей, функцій, методів, організаційної структури і суб'єктів) та об'єктів управління, в якій відбувається цілеспрямоване перетворення впливу елементів управління на необхідний стан або реакцію об'єктів управління, що має вхідні посилення і результуючу реакцію.

Тоді як *методи управління* – "способи впливу системи керування (суб'єкта управління) на керовану систему (об'єкта управління) для досягнення встановлених цілей" [11, с. 81-82]; вони передбачають владу, повноваження, структуру і правила.

Механізм управління є елементом системи управління, за допомогою якого елементи системи управління можуть взаємодіяти між собою, а також самою системою. У свою чергу, "система управління" складається з набору взаємозв'язаних елементів, точне уявлення про які в економічній науці ще не сформоване.

* *Експортоорієнтований портфель продуктивних інновацій* (далі – ЕППІ) – це портфель продуктивних інновацій, більше половини складових якого підприємство спрямовує на закордонні ринки.

Зокрема, В.Р. Веснін вважає, що система управління у своєму складі має елементи:

- органи (суб'єкти) управління (посади, підрозділи);
- комунікаційні канали;
- набір методів, технологій, норм, правил, процедур, приписів, повноважень, що визначають повноваження працівників та порядок виконання тих чи інших дій [3, с. 19]."

У [2, с. 10] зазначається: "Система з управлінням містить три підсистеми: керівну систему, об'єкт управління та систему зв'язку. Керівна система разом із системою зв'язку становлять систему управління".

У навчальному посібнику за редакцією В.Н. Волкової та А.А. Ємельянова стверджується таке: "систему, в якій реалізується функція управління, називають системою управління та виділяють в ній дві підсистеми: керівну (що здійснює функцію управління) та керовану (об'єкт управління)" [15, с. 742].

Відсутнє й усталене розуміння структури "механізму управління". Відповідно до Круглової Н.Ю., Круглого М.І. механізм управління має в собі такі елементи: цілі, критерії, фактори управління (елементи об'єкта управління), методи та ресурси управління [5, с. 50]. Узагальнюючи ж існуючі підходи [17, с. 244; 12, с. 60], ми можемо вважати, що механізм управління складається з таких елементів, як:

- цілі, завдання, принципи та нормативи управління;
- функції та методи управління;
- фактори та ресурси управління;
- інформаційно-технічна база процесу управління.

Механізм управління ЕППІ є системою, що визначає порядок формування та функціонування портфеля продуктивних інновацій відповідно до цілей та експортної стратегії підприємства.

Механізм управління продуктивним портфелем містить такі *підсистеми*:

- *організаційну підсистему* (принципи, завдання та методи управління);
- *економічну підсистему* (умови, нормативи, показники, стимули, санкції);
- *інформаційно-комунікаційну підсистему* (елементи накопичення, зберігання, оновлення, пошуку, відображення та передачі інформації);
- *соціальну підсистему* (поведінка, діяльність, стосунки людей).

Проаналізуємо тепер категорію "економічний механізм" (яку багато дослідників ототожнює з господарчим механізмом управління). "Господарчий механізм" як економічна категорія став широко використовуватися в економічній літературі за радянських часів (1960-1970 рр.) через невідповідність систем планування, економічного стимулювання та організаційно-господарчих форм господарювання вимогам та потребам країни. Поширення використання цієї категорії тільки закріпило ряд економічних реформ, що відбувалися впродовж 1970-1980-х рр.

Детальний аналіз підходів до визначення поняття "господарський механізм" наведено в [10, с. 8-10]. В загальному вигляді означення економічного механізму надається А. Кульманом. Цим дослідником пропонується його розглядати як необхідний взаємозв'язок, що природним шляхом виникає між різними економічними явищами [6, с. 7].

За Ю.М. Осиповим [8, с. 35], господарський механізм – це "система організації суспільного виробництва, що забезпечує продуктивну взаємодію організованих за власністю продуктивних сил (виробництво

споживацьких благ), їх обмін, розподіл та споживання відповідно до власності та в процесі її реалізації”.

У [1, с 7-8] зазначається, що господарський механізм – “це сукупність форм та методів, за рахунок яких здійснюється планомірна організація суспільного виробництва, узгоджена діяльність сукупного працівника суспільства”.

У даній роботі ми розглядаємо “*економічний механізм управління ЕППІ*” як систему економічних методів, прийомів та засобів впливу на показники експортоорієнтованого портфеля продуктивних інновацій відповідно до цілей та експортної стратегії підприємства.

Складові економічного механізму: економічні нормативи та параметри; системи стимулювання працівників (матеріального й морального) і відповідальності за якість і ефективність роботи.

Організаційний механізм управління ЕППІ – система організаційного забезпечення (організаційні важелі, способи та методи) управління портфелем продуктивних інновацій відповідно до цілей та експортної стратегії підприємства.

Богдановим виділяються два основні організаційні механізми – механізми формування та регулювання систем [9]. Отже, організаційний механізм охоплює організацію структури управляючої системи (статистику) і організацію процесу функціонування системи, якою управляють (динаміку). В економічній літературі використовуються організаційні механізми і формування, і регулювання економічних елементів, і комбіновані організаційні механізми.

Організаційний механізм управління продуктивним портфелем містить:

- правила, організаційно правові нормативи і стандарти, що визначають та регулюють структуру управління, обов'язки, права та відповідальність органів управління і управлінських працівників, організацію процесу їхньої діяльності;

- оснащення управлінської праці засобами оргтехніки, чисельність.

Узагальнюючи зміст перелічених вище понять, ми дійшли висновку, що *організаційно-економічний механізм управління ЕППІ* – це система організаційно-економічних важелів, яка дозволяє перетворити управлінський вплив на основні елементи продуктивного портфеля в позитивний ефект господарської діяльності відповідно до цілей та експортної стратегії підприємства.

Розглянемо більш докладно елементи (табл. 1) та етапи механізму управління ЕППІ. Складовими організаційно-економічного механізму управління є функції, принципи, методи та процеси управління [4, с. 262]. Першочергове значення на формування ефективного механізму управління ЕППІ має визначення суб'єктів та об'єктів управління.

Суб'єкт управління – це елемент системи управління, що є джерелом впливу на об'єкт управління.

Суб'єктами управління є окремі менеджери (портфельні, проектні, операційні) або ж групи осіб [7, с. 582-583]. Суб'єкти управління продуктивним портфелем, з урахуванням Стандарту РМІ [18, с. 16-18] та практики управління українських підприємств машинобудування, наведені в табл. 2.

Об'єктом управління продуктивного портфеля може бути персонал (окремий портфельний менеджер, група осіб, персонал підприємства взагалі), результат або процес. Проте ми зосереджуємося на дослідженні саме результатів; а тому об'єкт управління – рівень ризику, дохідності та ліквідності ЕППІ.

Суб'єкти механізму управління ЕППІ здійснюють вплив на основні результати портфеля з врахуванням *принципів*:

- *цілісності* – сумісний розгляд портфеля як єдиного цілого і як сукупності продуктів, що в нього входять;
- *ієрархії* – врахування підпорядкування та ранжування частин портфеля;
- *цілепокладання* – управління портфелем провадиться з врахуванням основної цілі (окремо портфеля та підприємства), його стратегічної мети;
- *оптимальності* – обрання найкращого варіанта портфеля за визначеними критеріями;
- *нормативності* – порівняння результатів управління портфеля з нормативними (або плановими) значеннями;
- *формалізації* – використання формалізованих моделей в управлінні продуктовим портфелем;
- *розвитку* – врахування необхідності змінення портфеля через динаміку навколишнього середовища.

Організаційно-економічний механізм управління ЕППІ наведений на рис. 1. Процеси ж портфельного управління детально показані на рис. 2.

Використання організаційно-економічного механізму спрямоване на залучення тих продуктів, які найкращим чином забезпечують реалізацію цілей та стратегії підприємства. Для обґрунтованого вибору та встановлення пріоритетів початково необхідно задати набір критеріїв, пов'язаних з цілями. Ці цілі досить часто виходять за межі фінансових досягнень, таких як збільшення прибутку чи скорочення витрат, і полягають у задоволенні клієнтів, освоєнні нових ринків тощо.

Таблиця 1 – Складові організаційно-економічного механізму управління ЕППІ

Суб'єкти управління	Складові організаційно-економічного механізму управління ЕППІ												Об'єкти управління					
	Функції управління				Принципи управління				Методи управління									
Власники, вище керівництво підприємства	•			•	•							•	•	•	•	•	•	•
Спостережна рада портфеля	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Портфельні менеджери (команда портфеля)	•		•	•	•	•	•	•	•	•	•	•				•	•	•
Функціональні менеджери	•		•			•	•	•	•	•		•	•	•		•	•	
Проектні менеджери (команда проекту)	•	•	•	•		•	•	•	•	•	•	•				•		•
Операційні менеджери		•	•	•		•	•	•	•	•		•	•			•		•

Таблиця 2 – Суб'єкти управління продуктивим портфелем

Суб'єкти управління	Функції управління	Інструменти управління	Процеси управління										Примітка					
			набір ідентифікації	категоризація	оцінка	відбір	розстановка за пріоритетами	забезпечення збалансованості портфеля	авторизація	перевірка	формування звітності	реалізація портфеля						
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Функціонування портфеля</p> <p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Створення портфеля</p>	Власники, вище керівництво підприємства	Визначення загального орієнтуру управління продуктивими портфелями підприємства	Стратегічні цілі (в т.ч. цільова стратегія експортування), часовий графік їх досягнення														У машинобудуванні власниками, як правило, є мажоритарні акціонери, а вищим керівництвом – директор (голова управління)	
	Спостережна рада портфеля	Створення інструментарію управління продуктивим портфелем; вирівнювання стратегічних та організаційних цілей щодо компонентів портфеля	Принципи, процедури, стандарти, структура управління продуктивим портфелем підприємства														Рада формується з власників та керівництва, та / або включає представників функціональних підрозділів підприємства (напр., функціонально-вартісного аналізу)	
	Портфельні менеджери (команда портфеля)	Управління портфелем щодо стратегічних цілей	План управління портфелем, опис змісту портфеля															Переважно це або працівники відділу головного інженера, або відділу маркетингу
	Функціональні менеджери	Розподілення обмежених ресурсів за компонентами портфеля відповідно до плану	План управління портфелем, корпоративні стандарти, існуючі контракти підприємства															Представлені начальниками відділів, відповідальними за аспекти формування портфеля (планово-економічного, головного інженера, фінансового тощо)
	Проектні менеджери (команда проекту)	Планування, виконання, відстеження та забезпечення постачання проектів відповідно до встановлених цілей та специфікацій	План управління проектом, опис змісту проекту (контракт, конструкторська документація)															До складу проектних менеджерів належать працівники відділу головного інженера (відділу головного конструктора та головного технолога), маркетингу та збуту
	Операційні менеджери	Операційне управління продуктивим портфелем з урахуванням змін умов та цілей підприємства	Звіти про виконання робіт, результати поставки															Операційними менеджерами є менеджери виробничих дільниць (начальники, бригадири)

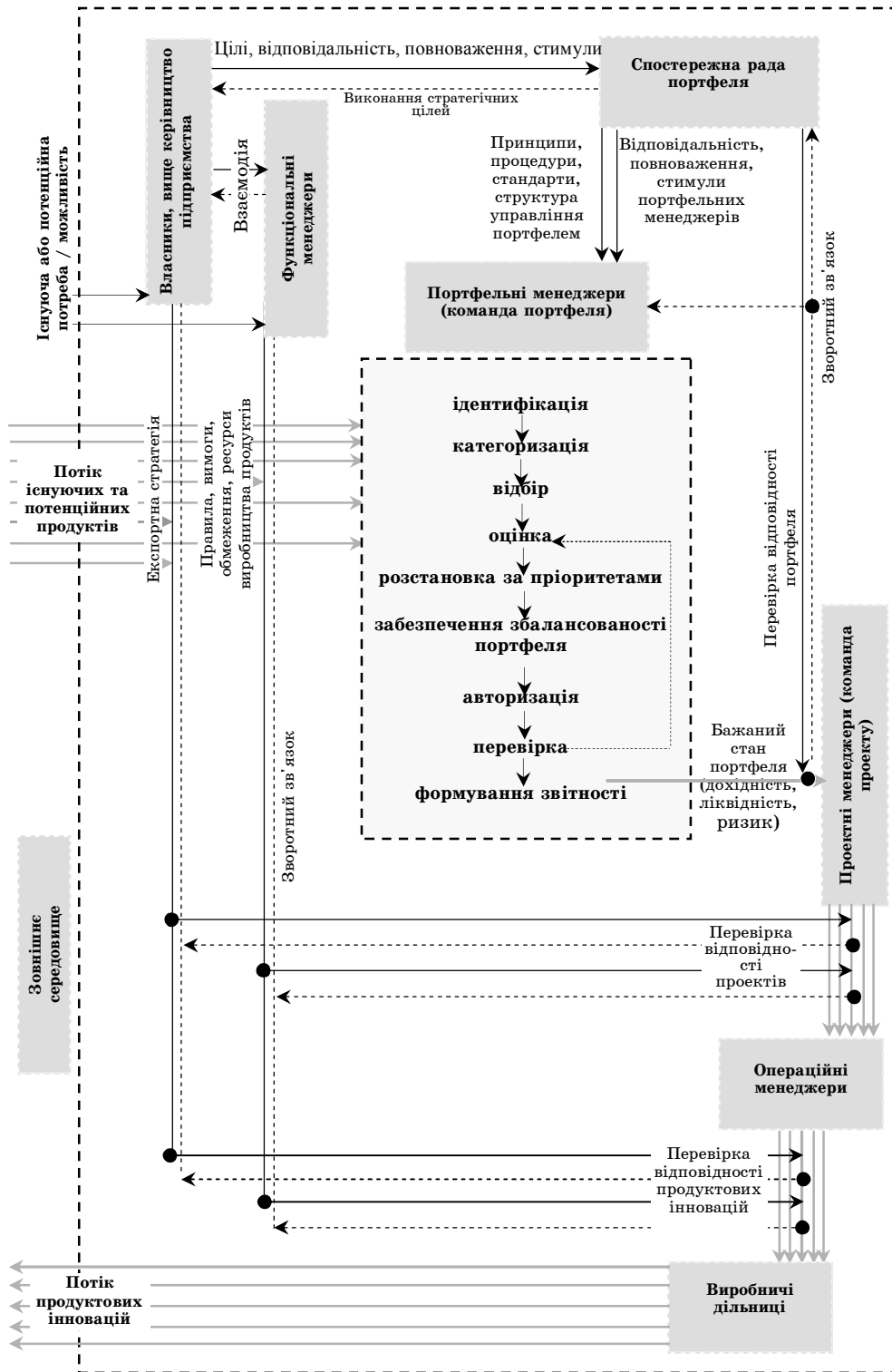

Рисунок 1 - Організаційно-економічний механізм управління ЕППМ

Продовж. рис. 2

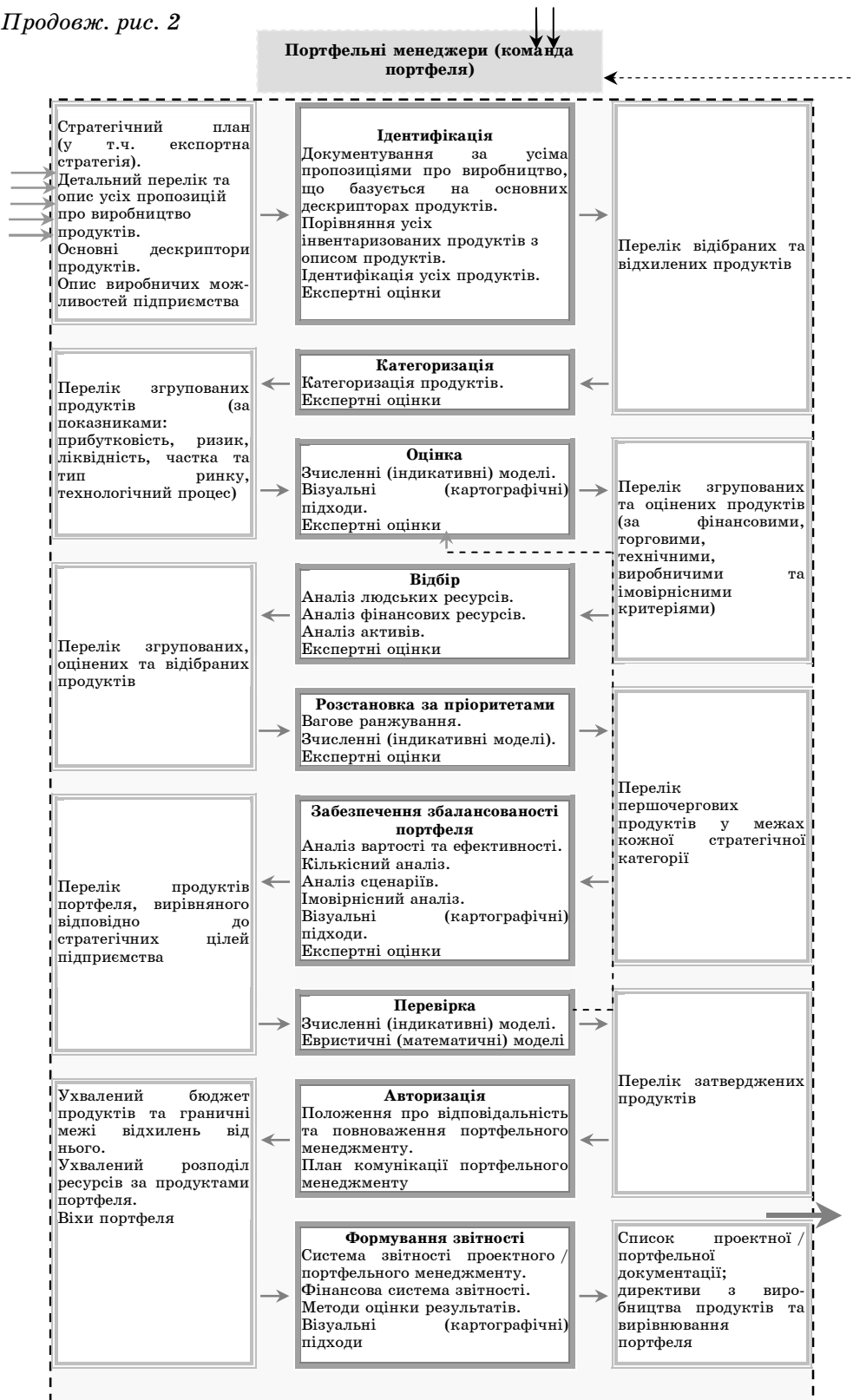

Рисунок 2 - Процеси управління ЕППІ

Необхідно зазначити, що вдало побудований організаційно-економічний механізм сприяє комерціалізації продуктів, які знаходяться в портфелі організацій. Промислове ж упровадження портфелів інноваційних продуктів промислових підприємств не тільки може їм надати настільки необхідну конкурентну перевагу, а й збільшити конкурентоспроможність України, підвищити її роль на світовій арені.

ВИСНОВКИ

Розроблений нами організаційно-економічний механізм управління ЕППІ дозволяє:

- виокремити основні складові управління експортоорієнтованими портфелями промислових підприємств та підвищити їх загальну ефективність;
- полегшити розуміння суті та структури механізмів управління;
- виявити можливості вдосконалення того чи іншого механізму управління;
- створити передумови для формування та розвитку наукових підходів до вивчення таких механізмів.

Подальшим напрямком досліджень у сфері використання організаційно-економічних механізмів управління ЕППІ є розроблення методологічних основ оцінки економічної ефективності їх використання при комерціалізації продуктивних інновацій.

SUMMARY

ECONOMIC-ORGANIZING CONTROL MECHANISM EXPORT ORIENTED PORTFOLIO OF PRODUCT INNOVATIONS

S.I. Kolosok

Sumy State University, Sumy

In the article is made an investigation of the category "control mechanism". The structure and complex elements of economic-organizing control mechanism export oriented portfolio of product innovations are produced.

Key words: *mechanism, control mechanism, export oriented portfolio of product innovations, economic-organizing control mechanism export oriented portfolio of product innovations.*

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Абалкин Л.И. Что такое хозяйственный механизм? / Л.И. Абалкин. – М.: Мысль, 1980. – 79 с.
2. Анфилатов В.С. и др. Системный анализ в управлении: учеб. пособие / В.С. Анфилатов, А.А. Емельянов, А.А. Кукушкин; под ред. А.А. Емельянова. - М.: Финансы и статистика, 2002. – 368 с. ISBN 5-279-02435-X.
3. Веснин В.Р. Менеджмент: учеб. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. – 504 с. ISBN 5-482-00517-8.
4. Грузнов И.И. Классификация механизмов управления процессами человеческой деятельности // Труды Одесского политехнического университета. – № 2(24). – 2005. – С. 260-263.
5. Круглова Н.Ю., Круглов М.И. Стратегический менеджмент: учебник для вузов. – М.: Издательство РДЛ, 2003. – 464 с. ISBN 5-93840-036-8.
6. Кульман А. Экономические механизмы: пер. с фр. / под общ. ред. Н.И. Хрустальной. – М.: А/О Издательская группа "Прогресс", "Универс", 1993. – 192 с. ISBN 5-01-004188-X.
7. Мілінчук О.В. Організаційний механізм управління бюджетуванням на підприємстві // Проблеми економіки та управління. – №628. – 2008. – С. 580-586
8. Осипов Ю.М. Хозяйственный механизм государственно-монополистического капитализма: монография / Ю.М. Осипов. - М.: Изд-во Московского университета, 1987. – 400 с.
9. Основные организационные механизмы // Очерки организационной науки А.А. Богданов [Электронный ресурс]: станом на 26.08.09. – Режим доступу: <http://www.metodolog.ru/00051/00051.html> <http://www.metodolog.ru/academy.html>
10. Проблемы совершенствования хозяйственного механизма: монография / под ред. М.И. Долишнего. – Львов: Издательское объединение "Вища школа", 1982.

11. Семенов А.К., Набоков В.И. Основы менеджмента: учебник. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательско-торговая корпорация "Дашков и К°", 2008. – 556 с. ISBN 978-5-91131-422-4.
12. Складенко В.К., Прудников В.М. Экономика предприятия: учебник. – М.: ИНФРА-М, 2006. – 528 с. ISBN 5-16-002194-9.
13. Словник іншомовних слів / уклад.: С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. – К.: Наук. думка, 2000. – 680 с. ISBN 966-00-0439-7.
14. Страхова О.П. О методах организации управления // Менеджмент в России и за рубежом №5. – 1998 [Электронный ресурс]: станом на 26.08.09. – Режим доступу: <http://dis.ru/library/manag/archive/1998/5/773.html>
15. Теория систем и системный анализ в управлении организациями: Справочник: учеб. пособие / под ред. В.Н. Волковой и А.А. Емельянова. - М.: Финансы и статистика, 2006. - 848 с. ISBN 5-279-02933-5.
16. Что такое организационная наука // Очерки организационной науки А.А. Богданов [Электронный ресурс]: станом на 26.08.09. – Режим доступу: <http://www.metodolog.ru/00047/00047.html>
17. Экономика предприятия (фирмы): ученик / под ред. проф. О.И. Волкова и доц. О.В. Девяткина. - 3-е изд., перераб. и доп. - М.: ИНФРА-М, 2007. – 601 с. ISBN 978-5-16-002990-0.
18. The Standard For Portfolio management. – Pennsylvania : Project Management Institute, Inc., 2006. – 79 p. ISBN: 1-930699-90-5.

Надійшла до редакції 25 листопада 2009 р.